Balio Sruogos laiškas Vandai Daugirdaitei-Sruogienei, 1928-06-26, iš Kauno – į Būgius

Mielas, brangus Vandukėli

Mielas, brangus Vandukėli,

Ačiū tau už mielą, širdingą, gerą laišką! [1] Pastiprinai mane, atgaivinai, pašaukei atgal į gyvenimą! Ačiū, Vanduk, ačiū! Klausi, abejoji, ar tau važiuot? [2] Koks čia klausimas, kad nėra jokios abejonės. Aš stengiuos susitvarkyti su finansais ir susitvarkysiu – ir visa bus gerai – aš baisiai noriu, kad tu važiuotum, be tavęs – ir man joks važiavimas! Ir į Kauną – važiuok greičiau! Greičiau! Greičiau! Aš taip baisiai laukiu! Jeigu Klima [3] į Parodą nevažiuos, tai tau nėra ko sėdėti Būgiuose – važiuok tuojau. Juo labiau, kad sekmadienį, liepos 1 dieną, reikia padaryti jau ekskursantų [4] susirinkimas, reikia viskas jau reališkai pradėti daryti. Be tavęs susirinkimas – negalimas. Būtų gera, kad tu atvažiuotum ne vėliau, kaip subatoj iš ryto. Reikia šiek tiek pasirengt – pasitart. Važiuok – važiuok! Iki šeštadienio aš turbūt jau baigsiu savo darbus, reikalingus dėl ekskursijos finansavimo. Dabar biškį dirbu. Nors kartais su Rimka [5] po kelias valandas – prie šachmatų – bet kad baisiai liūdna! Tą mielą brangų mūsų Daliukėlį [6] priglausk-išbučiuok – pasakyk – kad aš baisiai ją myliu – kad padarysiu viską, kad jai būtų gera gyventi! O Tu, Vanduk, būk mano – būk – ir tuojau važiuok!

Bučiuoju tave ir laukiu-laukiu.

Tavo Bal

Kloniokis Klimai ir Tėvui.

Antradienis [7] [1r] // [1v] //

KOMENTARAI

[1] Balys Sruoga dėkoja žmonai už prieš keletą dienų gautą jos laišką:
„Baliuk mielas, mylimas mano!
Kaip gerai, kad parašei! Aš pasiilgau, myliu ir liūdžiu, kad negaliu būt kartu su Tavim. Baliukėl mano, Tu tik žinok, kad aš visur, visuomet Tave myliu ir atleisk mano karčius žodžius, kurius pasakau nesusivaldžius, sunkioj valandoj!
Mums čia gera būt, tik tas oras baisus gadina ūpą. Iš tikrųjų, kas bus! Ūkininkai masėmis atleidžia bernus, tarnaites, nes laukia bado. Pamanyk, koks ūpas, kada reikia ištisas dienas sėdėt kambary. Supranti pats, kaip baisu Būgiuose, kada norisi tylėt, o tylėt negalima, nes negerai išeina. Bet kalbėt visai negaliu, nes liūdna, liūdna dūšioj.
Daliuka čia karaliauja. Valgo gerai, miega puikiai. Aš ištisas dienas su ja kartu. Nuvargstu ir kartu miela man ir ją dar daugiau myliu. Iš ryto kai atsikelia – tuoj visas namas pilnas. Čiauškia be pertraukos kaip Jonutis, visus myli, visus prajuokina. Ir virtuvėj ją visi myli, o Tėvas ir Klima atsidžiaugt negali. Ūžia, triukšmauja, čiulba, šokinėja, „važiuoja“, klausinėja visą dieną. Čia ir kantrybės man užtenka. Baliuk, koks tai mudviejų džiaugsmas ta Dalė mažytė ir dėl jos mes turime stengtis būt šviesesni, kad jai neužnuodytumėm gyvenimo, kaip man jaunystėj užnuodijo. Su tokia baime apie tai galvoju.
Baliuk, ar mes galėsim abudu važiuot į Vokietiją? Bet į Kauną aš atvažiuosiu, Baliuk, nes pasiilgau Tavęs ir per sunku man čia būti be darbo.
Dėl ekskursijos, aš manau, kad Erichas gerai pataria. Mūsų kompanijai juk nebaisūs pigūs, kad ir menkos rūšies, viešbučiai – mūsų niekas neapvogs, o išvažiavę pasitaupę geriau patys savęs nevaržykim. Tebūna pigu, prasta, bet nors laisva! Man irgi rodosi, kad moterų daugiau neverta priimti, ir jei naujų vyrų neatsiras, ar nepakaks užsirašiusiųjų? Namie nesakau, kiek mums kainuos kelionė – jiems tai atrodo neišpasakytas luksus šiais metais ir ypač mano važiavimas toks atrodo neprotingas, mano, nes aš kaip koks parazitas gyvenu, pati nieko neuždirbu…
Andzė atvažiuos 27-tą iš ryto. Aš maniau, tegu Petronė sutvarko panelės kambarį, nuima jos patalus nuo lovos, pakloja mūsų paklodes, kaldrą, pagalvę – ir patalpint Andzę panelės kambary. Klima nevažiuos į Parodą, per daug nusiminusi dėl nederliaus. Bet Andzė veža savo tarnaitę – tegu Petronė ją paguldo ant šieniko virtuvėj ar savo kertelėj, o pati tegu miega valgomam – kaip geriau. Bet pasakyk jai – tegu visas kertes išvalo ir tegu butas būna kaip reikiant tvarkoj. Kada aš pati atvažiuosiu – nežinau, apie 1-mą turbūt. Mūsų kambarys tegu mums palieka! 27-tą iš ryto laukit Andzę su arbata. Andzė atveš savo produktų, bet laukdami turėkit ką nors pusryčiams! Ir pietų pakvieskit, pasakyk Petronei.
Baliuk, siųsk laikraščius!
Ne kasdien pečius kūrenam, Tėvas vaikščioja su kailiais. Stačiai baisu! Daržus 3-čią kartą sodina, viskas pūva!
Ar atsiėmei pančekas iš [?]?
Šiandie mano varduvės. Balių atidėjom iki rugpjūčio mėn. Lyja, vėjas ūžia, sėdžiu viena mūsų pusėj, tylu, Daliukas miega… Prisimenu, kaip prieš keletą metų čia apie tave svajojau, kaip apsvaigdavau Tavo eiles skaitydama ir kaip baisiai Tavęs ilgėjaus! Ir dabar ilgiuosi ir myliu, gal net sunkiau man vienai be Tavęs būti.
Baliuk mielas, būkim tik abudu stiprūs ir dar gyvenimas mūsų yra!
Abi su Daliuku vis Tave minim ir Dalė vis gailisi Tave Kaune vieną palikusi ir kas vakarą Tave prisimena.
Sudieu, Baliuk mano mielas, neužmiršk mūsų ir pajausk, kaip mylim.
Tavo Van“ (Vandos Sruogienės laiškas Baliui Sruogai, iš Būgių – į Kauną, [1928-06-23], in: *LLTI BR*, f. 53, b. 859, nr. 11, l. 1r, 1v–2r).

[2] „1928 m. studentų ekskursija į Miuncheną, Bavarų Alpes, lanko Niurenbergą, Austrijoje Innsbruką (VII. 3–27)“ (Vanda Sruogienė, „Balio Sruogos kelionės“, in: *BLKMČ BS*).

Apie planuojamą ekskursiją skelbta spaudoje. Kadangi dauguma šios kelionės dalyvių nepaliko atsiminimų, o išlikusiuose liudijama apie patirtus įspūdžius, tik iš laikraštyje publikuoto ekskursijos vadovo pranešimo paaiškėja detalus maršruto planas, lankytini objektai, kelionės organizaciniai niunsai: „Šią vasarą, birželio pabaigoj – liepos pradžioj (laikas galutinai nenustatytas) yra organizuojama studentų ekskursija į pietų Vokietiją – Bavariją, kuri tęsis apie tris savaites.

Berlyne ekskursija sustos 2 dieni: dieną, nuvažiuojant į Bavariją, ir 1 dieną, grįžtant. Berlyne ilgiau sustot negalima, nes tai žymiai pabrangintų kelionę. Toliau vienai dienai manoma apsistoti Nürnberge – apžiūrėti miestą ir jubiliejinę Dürerio parodą, ir kokias 4–5 dienas praleisti Münchene, Bavarijos sostinėj.

Münchenas – vienas iš gražiausiųjų (jeigu ne visų gražiausias) Vokietijos miestų. Jame sukaupta daugybė kultūros turtų, jame randas daugybė įvairiausių muziejų, bent dauguma jų ekskursija atlankys, kaip antai Alte Pinakothek ir Neue Pinakothek (klasiškųjų darbininkų paveikslai – didžiausias Vokietijoj rinkinys); Gliptothek (senoji skulptūra – originalai); Stadtgalerie ir Schack-Galerie (naujasai menas – tapyba ir skulptūra); Glas Palast (didelė moderniško meno vasaros paroda); milžiniški muziejai National Museum ir Deutsches Museum (kultūros istorija, itin daug dėmesio atkreipta technikos evoliucijai – svarbu istorikams ir technikams), turtingas teatro muziejus (svarbu literatams ir teatralams); Alpių muziejus (itin svarbu gamtininkams). Čia paminėta tiktai svarbesnieji Müncheno muziejai. Manoma atlankyti Botanikos sodas, Meno Akademija, Universitetas ir Aukštoji Technikos mokykla, senybinės Müncheno bažnyčios, viena kita buvusių Bavarijos monarchų pilys ir Müncheno teatrai.

Be šių, tariant, pastoviųjų ar nekilnojamųjų Müncheno vertybių, tuo metu bus Münchene grandiozinė paroda „Heim und Technik“ (namai ir technika), įdomi toli ne vieniems technikams (apie jos vertingumą technikams ir kalbėti netenka). Tat pats Münchenas yra pakankamai vertas, kad jį aplankytų įvairių specialybių ir nuotaikų studentai – yra tenai ko pasižiūrėti ir pasimokyti!

Bet pagrindinis ekskursijos tikslas – Bavarijos ir Austrijos kalnai. Kelionė į kalnus prasidės iš Reichenhall. Bet prieš pradedant kelionę į kalnus šia kryptimi bus suorganizuota maža ekskursijėlė iš Müncheno į Kochelį. Kochely randas milžiniška elektros stotis, gaminanti energiją visai Bavarijai.

Šios elektros stoties apžiūrėjimas bus studentams technikams vienas iš įdomiausių ekskursijos momentų. Čia pro kalną yra iškasta tunelis, iš vieno kalnų ežero vanduo pro tą tunelį bėga į kitą kalnų ežerą ir suka mašinas. Tai bene didžiausioji elektros stotis Vokietijoje. Tačiau Kochelio atlankymas ne vien tik naudingas, – jis ir labai malonus. Iš Kochelio teks pasikelti į kalno viršūnę, – Herzogstand, – tiesa, nelabai aukštą (1731 metr.), bet užtat labai gražią. Iš jos viršūnės prasiveria įstabus reginys į kalnų ežerus (Kochelsee ir Walchensee), už Kochelsee matyti plačiai nusitęsusias Bavarijos lygumas, o už Walchensee rūstūs akmens, plikos uolos – kalnai iš Karwendel ir Wetterstein Gebirge (čia aukščiausios viršūnės siekia arti 3000 metrų).

Tačiau, kaip sakyta, pagrindinė ekskursija į kalnus prasidės kita kryptimi – nuo Reichenhalles. Iš čia ekskursija kelsis į Reiter Alpen kalnyną, nusileidus iš jų pasikels į kalną Watzmann (2713 metr.) – vieną pačių gražiausiųjų Bavarijos kalnų. Iš ten ekskursija nusileis į vieną gražiausiųjų visame pasauly ežerų – Königssee – ne veltui karališku ežeru vadinamą. Iš ten ekskursija persiverčia į Austrijos kalnynus – į Steinernes Meer – akmens jūrą ir kelias į viršūnę Hochkönig (2938 mtr.). Toliau ekskursija eina jau Austrijos sienose, pasiekdama dar visą eilę aukštų, gražių ir įdomių viršūnių.

Kelionė po kalnus tęsis 2 savaiti. Maršrutas sudaromas tokiu būdu, kad ekskursijoj galėtų dalyvauti ir neprityrę ėjikai – pirmą kartą į kalnus atvykę. Minėtas viršūnes pasiekti nesunku, o įspūdžių, pergyventų jose, užteks ilgiems, ilgiems metams. Nevedant į piktą pagundinimą, galima pastebėti, kad kalnai į žmogų veikia pikčiau kaip tabokas: nuo taboko rūkymo galima atprasti, o kalnuose pagyvenęs žmogus jau visą gyvenimą jaučia kalnų pasiilgimą. Nebuvo dar tokio dailininko tapytojo, kuris tinkamai būtų atvaizdavęs visą kalnų grožybę, nebuvo dar tokio rašytojo, poeto, kuris tinkamai būtų apdainavęs tuos jausmus, kuriais žmogus gyvena kalnuose. Ypač gi galingi kalnai veikia mus lietuvius – lygumos sūnus: lygumoj gyvenant kalnų ir įsivaizduoti negalima!

Veltui, žinoma, tenai niekas neveža. Tačiau lėšų šiai turininga ir plačiai ekskursijai reikalinga palyginamai nedaug. Kiekvienas dalyvis turės sumokėti į bendrą kasą maždaug 500–600 litų. Už tuos pinigus bus jam parūpinta geležinkelio bilietai (ir pasai, vizos), nakvynės, valgis, bilietai į teatrus, muziejus, parodas ir bus kiekvienas dalyvis už tuos pačius pinigus pristatytas atgal – į Kauno stotį. Labai galimas daiktas, kad iš šios sumos atliks dar šiek tiek lėšų ir ekskursantų privatiems reikalams, nes kalnuose gyvenimas kainuos labai pigiai. Kalnuose daugiausia teks nakvoti kalnų bakūžėse, ten didelių patogumų nėra. Geras daiktas bus, jei bus galima gauti nakvynei kiekvienam ekskursantui po matracą, bet gal ne kartą teks tenkintis ir suolu ar šienu arba pasitenkinti ir dar kuklesnėmis apystovomis: kur kokios sąlygos bus. Žinoma, tai nepatogu, bet: 1) nakvynė pigi, 2) tai bus aukštai kalnuose, kur nėra nė viešbučių, nei kurių kitų patogumų. Kas nori patogumų – tegu geriau šion ekskursijon nesideda, – tegu vyksta į Kačerginę, tegu geriau važiuoja Šveicarijon: ten ir viešbučių turės, kiek nori, ten ir ant aukštų kalnų traukiniu užvažiuos, ten ir kelionė… na, pažiūrės, kiek jam kelionė kainuos.

Kalnuose ir valgis bus primityviškas, daugiausia pačių ekskursantų gaminamas: arbata, košė, lašiniai, dešra… Kartais kalnuose bus galima gauti pieno ir kalnų bakūžėse sriubos. Tiktai pakalnės valgyklose bus galima ir įtikinamiau užsikąsti, ir patogiau pamiegoti.

Norint pagyventi kalnų laisve ir gauti visus kalnų kelionės malonumus (ir išsiversti pigiai) reikia sutikti pagyventi ir šitokiomis sąlygomis. Visi, kurie norės šioj ekskursijoj dalyvauti, težino iš anksto, kas jų laukia kalnuose šiuoju „prozaišku“ reikalu. Be to, dar iš kiekvieno ekskursanto reikalaujama, kad jis būtų geras ėjikas, kad laikytųsi ekskursijos drausmės, kuri bus bendrai kolektyviškai prieš išvažiuojant nustatyta. Pagaliau, dar vienas svarbus reikalas. Pageidautina, kad ekskursantai būtų, anot vokiečių, „Schwindelfrei“, tai yra, kad belipant į kalną ar užlipus ant jo, galva nesisuktų. Žinoma, į pavojingas vietas nebus einama, – nebus tokių perėjimų, kur galvos apsisukimas būtų pavojingas. Bet jeigu ekskursantų tarpe atsirastų vienas kitas asmuo, kurie prie statėlesnės pakalnės ar siauresnio perėjimo pradėtų bijoti ir cypti, tai, žinoma, toksai ekskursantas nepageidautinas, – jis sudarytų bereikalingo rūpesnio kitiems ekskursijos nariams ir visiems baisiai pagadintų ūpą. Šit kodėl ir šioji sąlyga tenka paminėti.

Pagaliau, kaip parodys ekskursijos eiga, galima bus padaryti ir šitaip. Silpnesnieji ar suskubę greičiau pavargti galės pasilikti kur pakalnėj prie ežerėlio dantis pasišildyt ir palūkėti, kol ištvermingieji pasikels į viršūnes ir atgal nusileis. Tie, kurie turi nesveiką širdį, kalnų ekskursijoj dalyvauti negali.

Primityviškos gyvenimo sąlygos tik iš pažiūros atrodo „baisios“, – tikrumoj jos nėra tokios. Pavyzdžiui, tokie žali lašiniai, kurių Kaune nelabai kas prie arbatos valgo, kalnuose yra skanesni už penkius čekoladus su krupniku… Šitokias primityvines sąlygas kiekvienas gaus už įmokėtus į bendrą kasą pinigus, tariant, „kazionnyj pajok“. Kas norės smarkiau pasistiprinti ir turės pinigų, visuomet galės gauti geresnio maisto: išeinant į kalnus pasiimt 2–3 dienoms geresnės atsargos arba kalnų bakūžėse pasisotinti, – tik bakūžėse kainos gana imponuojančios.

Pagaliau, neturėtų gąsdinti ir ėjimo sunkumas. Kalnų oras taip nuostabiai teigiamai veikia į sveikatą, kad žmogus ir pats nepajunti, kaip šitokioj sunkioj kelionėj fiziškai sustiprėji.

Ekskursijoj gali dalyvauti visi studentai ir studentės, sutinkantieji su aukščiau minėtomis sąlygomis. Kadangi išrūpinimas visokių palengvinimų Vokietijoj (kelionei ir apsistojimams) reikalinga nemaža laiko ir susirašinėjimų, tat norintieji ekskursijoj dalyvauti turėtų iš anksto užsiregistruoti, – kad anksčiau paaiškėtų ekskursijos sąstatas, – kad būtų galima iš anksto pradėti rūpintis lengvatomis. Registruotis reikia pas žemiau pasirašiusį adresu Kaunas, Žemuogių gatvė, 4a.

Ekskursija labai didelė negalės būti. Nes dideliui žmonių skaičiui ir keliauti krūvoj sunku, ir su nakvynėmis didelis vargas. Tat, kurie pasivėluos iš anksto užsiregistruoti, vėliau gali į ekskursiją visai nepatekti. Visokių ekskursijos reikalų informacijų galima gauti kreipiantis tuo pačiu adresu. Užsiregistruoti galima tiktai asmeniškai“ (B. Sruoga, „Ekskursija į Bavariją“, in: *Studentas*, Kaunas, 1928-05-13, Nr. 5, p. 5–7).

Išvyka į Vokietiją buvo turininga, studentams paliko gerų įspūdžių:

„Pirmoji didesnė ekskursija į Alpių kalnus buvo suorganizuota 1928 m. liepos mėn. Paskelbus spaudoje žinią apie tą ekskursiją, į ją netrukus įsirašė 13 asmenų – 7 moterys ir 6 vyrai.

Ekskursijos maršrutą ir visą kelionės planą parengė prof. Sruoga. Jis taip pat išrūpino šiai kelionei reikalingus dokumentus ir leidimus, tad mums, būsimiems ekskursantams, tereikėjo tik pas jį įsirašyti, suteikti reikiamas žinias (gydytojo pažymėjimą, kad geros sveikatos, ir kt.) ir, laikui atėjus, įmokėti nustatytą litų sumą bendroms kelionės išlaidoms padengti.

Paaiškėjus, kad daugiau kaip trylika dalyvių (su pačiu vadovu) neatsirado, prof. B. S. paskutiniame pasitarime dėl tos kelionės pajuokavo, kad su „velnio tuzinu“ tikrai kelionė bus laiminga.

Liepos pirmomis dienomis išvykome iš Kauno maršrutu Berlynas, Nürnbergas, Münchenas, Alpės, Insbrukas, vėl Alpės, Berchtesgadenas, Berlynas ir… namo į Kauną.

Profesorių prieš tai tepažinojau tik iš matymo ir jo raštų. Šioje ekskursijoje turėjau progą jį pažinti asmeniškai ir stebėti iš arčiau, daugiausia kaip mūsų ekskursijos vadovą.

Kaip ekskursijos organizatorius ir vadovas prof. B. S. buvo puikus: ramus, šaltas, rimtas, nelabai kalbus, visos kelionės metu nerodęs niekam jokių išskirtinių simpatijų ar palankumo. Bent aš to nepastebėjau.

Toji mūsų ekskursija buvo labai apgalvotai suplanuota, rūpestingai parengta, išnaudojant laiko maksimumą kiekvienoje aplankytoje vietoje ką nors vertingo, išliekančio pamatyti ar susipažinti, drauge paliekant ekskursijos dalyviams pakankamai laisvo laiko poilsiui ar savo asmeniškiems norams patenkinti (pavaikščioti po krautuves, po bažnyčias ir t. t.). Didesniuose miestuose, kur užtrukdavome ilgiau, kaip, pvz., Berlyne, Münchene, dalyviai, kas norėjo, galėjo ir nesilaikyti nustatytos programos, kurią profesorius iš vakaro vakarienės metu visiems dalyviams pranešdavo.

Tačiau pats vadovas ir p. Sruogienė visada labai punktualiai sutartoje vietoje ekskursantų laukdavo ir kantriai numatytą programą vykdydavo, kartais ją net papildydami kuo nors vertingu, bet nenumatytu, neplanuotu.

Be kita ko, mūsų vadovas labai rūpinosi, kad dalyviai būtų sveiki ir nepavargtų. Taupumo sumetimais, jo patarimu, vežėmės maisto iš Lietuvos: lašinių, kruopų ir kt. Profesorius patarė ir patalkino norintiems Münchene nusipirkt ne naujus, bet senus, jau išdėvėtus smagius, nors ir nelabai gražiai atrodančius alpinistų batus ir kuprines bei kitą tokiai kelionei reikalingą aprangą, žymiai pigiau negu naujus; išmokė, kaip nepavargstant ir neuždūstant keliauti aukštyn svyruojančiu žingsniu, vis permetant svorį nuo kojos ant kojos, o leidžiantis apačion, ypač kur kiek platesni kalnų takai, kalnų ožkų šuoliais – pasišokinėjant bėgti.

Finansiniai ekskursijos reikalai buvo labai taupiai tvarkomi, visada apsiklausiant ekskursijos dalyvių, – pvz., ar pėstiems, kur galime, paeiti, ar iš kuprinės pavalgyti, ar kur valgyklon užeiti.

Žinoma, savais pinigais, kiekvienas pagal savo išteklius kaip norėjo, taip ir tvarkėsi.

Man atrodo, kad tas visas mūsų „velnio tuzinas“ ir savo vadovu, ir visa ta ekskursija buvo patenkinti“ (Albina Sirutytė-Čepėnienė, „Prof. B. Sruoga – ekskursijos vadovas“, in: *Balys Sruoga mūsų atsiminimuose*, sudarė Vanda Sruogienė, Vilnius: Regnum fondas, 1996, p. 191–192).

[3] Klementina Kopystinskaitė, nuo 1922 m. Būgių šeimininkė, Kazimiero Daugirdo pagalbininkė.

[4] „Šioje ekskursijoje dalyvavo: A. Bičkaitė, M. Bilevičiūtė, D[omas] Cesevičius. A[domas] Galdikas, M. Insodaitė, (?) Krakauskaitė, T. Mačiokaitė, D[omas] Pinigis, A[lbina] Sirutytė, B[alys] Sruoga, V[anda] Sruogienė ir A[ntanas] Tamošaitis“ (Vandos Sruogienės pastaba, in: *Balys Sruoga mūsų atsiminimuose*, sudarė Vanda Sruogienė, Vilnius: Regnum fondas, 1996, p. 192).

[5] Albinas Rimka (1886–1944), ekonomistas, Balio Sruogos bičiulis. Nuo 1923 m. Lietuvos universiteto dėstytojas. Nuo 1928 m. Lietuvos banko Statistikos ir ekonomikos skyriaus vedėjas.

[6] Dalia Sruogaitė (1925–2015), trejų metų Balio Sruogos ir Vandos Daugirdaitės-Sruogienės dukra.

[7] Prirašyta vertikaliai kairėje paraštėje.